

BŰNÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS A KÖRNYEZETVÉDELEMBEN – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ EURÓPAI NYOMOZÁSI HATÁROZATRA

TÖRŐ Andrea
PhD hallgató

Szegedi Tudományegyetem, Büntetőjogi és Büntető-eljárásjogi Tanszék

1. BEVEZETÉS

Magyarország eddigi legnagyobb ökológiai következményekkel járó ipari katasztrófája történt 2010. október 4-én. A katasztrófa hatalmas károkat okozott hazánkban, a súlyos környezetrongálásnak ráadásul nemzetközi hatása is lehet, hiszen a Dunába került vörösiszapban lévő mérgező anyagok tartós környezetkárosítást okozhatnak a folyó romániai alsó szakaszán, a Duna-deltában, illetve a Fekete-tenger érintett térségében. A vörösiszap miatt környezeti károkat elszenvedett országok – azon felül, hogy kérik a kárak megtérítését – büntető eljárást is indíthatnak, melynek határokon átvélő szennyezés, károkozás lenne a tárgya. Amennyiben erre sor fog kerülni, akkor nagy valószínűséggel fel fog merülni a bűnügyi jogsegély szükségessége, külföldön teljesítendő nyomozati cselekmények végrehajtása, személyi vagy egyéb tárgyi bizonyítási eszközök beszerzése.

Sajnálatos módon a vörösiszap-katasztrófa nem egyedülálló eset. Az Európai Bizottság statisztikái szerint a súlyos környezetrongálások 73 százalékának határokon átnyúló vonatkozásai vannak.¹

Az Európai Uniót nem véletlenül aggasztja a környezettel kapcsolatos bűncselekmények számának növekedése és azok hatásai, amelyek egyre nagyobb mértékben terjednek át azoknak az államoknak a határain, amelyekben a bűncselekményeket elkövetik. Az ilyen bűncselekmények fenyegetik a környezetet, és ennek megfelelő válaszigénykedést tesznek szükségessé.

A környezeti bűncselekmények elkövetése manapság egyrészt jövedelmező üzlet – gondoljuk csak a hulladékok illegális szállítására –, hiszen tipikusan nagy hasznot hozó tevékenységről van szó; másrészt más deliktumok is kapcsolódhatnak hozzá (különösen okirat-hamisítás, vesztegetés, hivatali bűncselekmények, vagy akár adócsalás).

A tagállamok között igen nagy eltérés van a környezeti büntetőjog szabályozásában és végrehajtásában, a szankciók nem egységesek és nem elégségesek.² A környezetvédelmi vétségek egyes országokban büntetendők, máshol legfeljebb adminisztratív intézkedéseket vonnak maguk után; így például az illegális szeméttlerakás nem minősül bűncselekménynek Spanyolországban és Portugáliában.³

1 Börtönbüntetés járna a „zöldbűnözőknek”, *Bruxinfo*, 2007.02.12., lásd: <http://www.jogiforum.hu/hirek/15452#axzz1QU5F9fV> (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. május 13.)

2 2008/99/EK irányelv a környezet büntetőjog általi védelméről, (3) preambulum-bekezdés.

3 Börtönbüntetés járna a „zöldbűnözőknek”. *Bruxinfo*, 2007.02.12.

Ezért is került sor 2008/99/EK irányelv⁴ megalkotására, amely a bűncselekményekre vonatkozó közös szabályokat határozza meg. Az irányelv értelmében a tagállamoknak biztosítani kell, hogy felbujtóként és bűnsegédként való részvétel is büntetendő legyen olyan bűncselekmények esetén, melyek fenyegetik a környezetet, sőt még a jogi személyek felelősségre vonását is szorgalmazza.

Mivel az irányelv minimumszabályokat állapít meg, a környezet hatékony büntetőjogi védelmére tekintettel a tagállamok szabadon dönthetnek szigorúbb intézkedések elfogadásáról vagy fenntartásáról. Azonban az irányelv nem érinti a bírói és az ügyészi tevékenységet, valamint a büntető eljárást sem. Így kaphat kulcsfontosságú szerepet az európai nyomozási határozatra (*ENYH*) vonatkozó irányelv-tervezet,⁵ mely képes lehet áthidalni a fenti problémákat, és így a határokon átvélő bűncselekmények és bűnözés, a külföldi elemet tartalmazó büntető eljárás során hatékony, gyors és zökkenőmentesen együttműködést lehetne megvalósítani.

2. A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁS

Mielőtt részletekbe bocsátkoznék az *ENYH*-t illetően, felvázolnám, hogy jelenleg milyen képet mutat a büntető ügyekben felhasználható bizonyítékok beszerzése és átadása az Európai Unióban, majd pedig egy környezetszennyezéssel kapcsolatos jogeseten keresztül mutatnám be az *ENYH*-t.

A határokon átnyúló hatékony együttműködést és a büntető ügyekben felhasználható bizonyítékok beszerzését jelenleg számos tényező akadályozza, legfőképpen az, hogy az alapjául szolgáló instrumentumok eltérő alapelvekre épülnek: egyrészt a kölcsönös jogsegély, másrészt a kölcsönös elismerés elvére.⁶ Az előbbi számos nemzetközi egyezmény alapját képezi; szinte minden esetben alkalmazható, tekintet nélkül a tárgyat képező nyomozati cselekmény vagy a bizonyíték típusára. Idetartozik mindenekelőtt a kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló 1959-es *Strasbourg-i Egyezmény*,⁷ amelyet kiegészít a *Schengeni Megállapodás*,⁸ valamint az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló, 2000. május 29-i egyezmény.⁹

4 Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK irányelve (2008. november 19.) a környezet büntetőjogi védelméről (H L, L 328, 06/12/2008. 0028 – 0037).

5 A Belga Királyság, a Bolgár Köztársaság, az Észt Köztársaság, a Spanyol Királyság, az Osztrák Köztársaság, a Szlovén Köztársaság és a Svéd Királyság kezdeményezése az Európai Parlament és a Tanács irányelve vonatkozóan (...) a büntetőügyekben kibocsátott európai nyomozási határozatról, 2010/C 165/02. A továbbiakban lásd: *Tervezet*.

6 Lásd még: KARSAI 2004.

7 Az Európa Tanács kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló, 1959. április 20-i európai egyezménye. Hazánkban kihirdette: 1994. évi XIX. törvény a Strasbourgban, 1959. április 20-án kelt, a kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló európai egyezmény és kiegészítő jegyzőkönyvének kihirdetéséről. A továbbiakban lásd: *Strasbourg-i Egyezmény*.

8 A Benelux Gazdasági Unió államai, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság kormányai között a közös határaikon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről szóló, 1985. június 14-i Schengeni Megállapodás végrehajtásáról szóló, 1990. június 19-i egyezmény (HL L 239, 2000.9.22, 19.). A továbbiakban lásd: *Schengeni Megállapodás*.

9 Az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló, 2000. május 29-i egyezmény (HL C 197., 2000.7.12, 1.). Hazánkban kihirdette: 2005. évi CXVI. törvény az Európai Unió tagállamai kö-

Másrészt vannak olyan jogszabályok, amelyek a kölcsönös elismerés elvére épülnek.¹⁰ A kölcsönös elismerés elvének a bűnügyi együttműködés területén¹¹ történő intézményesülésével kapcsolatos folyamat első lépése az európai elfogatóparancs volt, mely a kiadatás intézményét váltotta fel az Európai Unióban. A következő lépcsőfok a 2008-ban elfogadott¹² európai bizonyítás-felvételi parancs (*EBP*), mely kibocsátható már meglévő, tárgyak, dokumentumok és adatok formájában közvetlenül elérhető bizonyítékok felvételéhez.¹³ Az alábbiakban tekintsük át e forrásokat részletesen.

2.1. A Strasbourgi Egyezmény

A *Strasbourgi Egyezmény* részesei az Európa Tanács tagállamai. A kölcsönös bűnügyi jogsegély¹⁴ kiterjed minden bűncselekményre,¹⁵ kivéve a politikai, illetve az azzal összefüggő bűncselekményeket,¹⁶ és egyes katonai bűncselekményeket.¹⁷ Eljárásjogilag az együttműködés bizonyítékok beszerzésére vagy bizonyítékkul szolgáló tárgyak, ügyiratok, okiratok megküldésére, illetve tanúk, terheltek és szakértők meghallgatására irányulhat,¹⁸ azonban nem vonatkozik sem a letartóztatásokat elrendelő, sem pedig az elítélést kimondó határozatokra.¹⁹

A jogsegélykérelmet diplomáciai úton továbbítják egymásnak a részes államok központi igazságügyi hatóságai, közvetlen előterjesztésre csak sürgős esetben van lehetőség.²⁰ A jogsegélykérelem kötelező tartalmi elemei a kibocsátó hatóság adatait, a kérelem tárgya és indokai, a bűncselekmény és a tények rövid leírása, a szóban forgó személy személyazonossága és állampolgársága, valamint kézbesítés esetén a címzett neve és címe.²¹

A jogsegélykérelmet – és annak mellékleteit – fordítással nem szükséges ellátni.²²

zötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló, 2000. május 29-én kelt egyezmény és az egyezmény 2001. október 16-án kelt kiegészítő jegyzőkönyve kihirdetéséről. A továbbiakban lásd: *EU Bűnügyi jogsegély egyezmény*.

10 Ilyen mindenekelőtt az európai bizonyítás-felvételi parancsról szóló 2008/978/IB kerethatározat. (A továbbiakban lásd: *Kerethatározat*.) A vagyonnal vagy bizonyítékkal kapcsolatos biztosítási intézkedést elrendelő határozatoknak az Európai Unióban történő végrehajtásáról szóló, 2003. július 22-i kerethatározat szintén egy további, a kölcsönös elismerés elvén alapuló jogszabály. E jogszabály alkalmazási köre ugyanakkor csak a más tagállamban található bizonyítékok biztosítására terjed ki.

11 KARSAI 2008, 941–954. p.

12 TÖRÖ 2008, 119. p.

13 E korlátozott alkalmazási kör azt jelenti, hogy az európai bizonyítás-felvételi parancs nem adható ki gyanúsítottak vagy tanúk kihallgatására, bankszámlák ellenőrzésére stb., mivel ezek, bár közvetlenül elérhetőek, de nem számítanak „már meglévő” bizonyítéknak.

14 *Strasbourgi Egyezmény*, 1. cikk.

15 *Uo.*, 2. cikk.

16 Az 1978-as kiegészítő jegyzőkönyv révén az együttműködés kiterjed a pénzügyi bűncselekményekre is.

17 *Strasbourgi Egyezmény*, 1. cikk.

18 *Uo.*, III. fejezet.

19 *Uo.*, 1. cikk.

20 *Uo.*, 15. cikk.

21 *Uo.*, 14. cikk.

22 *Uo.*, 16. cikk.

A jogsegélykérelem teljesítése megtagadható, ha olyan bűncselekményre vonatkozik, amelyet a megkeresett fél politikai, illetve az azzal összefüggő bűncselekménynek tekint; továbbá ha a jogsegély teljesítése sértheti a megkeresett állam szuverenitását, biztonságát, közrendjét vagy más lényeges érdekét.²³ A megtagadási okokat illetően Magyarország a kettős inkriminációt is vizsgálja.²⁴

A teljesítésre konkrét határidőt nem szab a *Strasbourggi Egyezmény*, mindössze úgy rendelkezik, hogy a megkeresett fél közli a megkeresés teljesítésének helyét és idejét.²⁵

A *Strasbourggi Egyezmény* a részes államok közötti, bűnügyi jogsegélyt szabályozó szerződések, megállapodások helyébe lépett.²⁶

2.2. A Schengeni Megállapodás

A *Schengeni Megállapodás* alapján ugyancsak lehetőség nyílik kölcsönös jogsegély nyújtására, azonban ez már közvetlenül az egyes bíróságok között, az Interpol központi és nemzeti irodái útján történik.²⁷ Megkeresésre nem csak büntető ügyekben van lehetőség, hanem például büntetés vagy intézkedés végrehajtásával, pénzbírság beszedésével vagy eljárási költségek megfizetésével kapcsolatos bírósági okiratok kézbesítése esetében; kegyelmi eljárásban; valamint büntetőeljáráshoz kapcsolódó polgári jogi igényeknél, amennyiben a büntetőbíróság még nem hozott jogerős határozatot a büntetőeljárásban.²⁸

Hatályát tekintve eltér a *Strasbourggi Egyezménytől*, hiszen részesei az EU bizonyos tagállamai, azonban a schengeni övezetbe tartoznak még uniós kívüli államok is, mint például Svájc, Norvégia vagy Izland.

A *Schengeni Egyezmény* 50. cikk (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a részes államok kölcsönös bűnügyi jogsegélyt nyújtanak egymásnak a jövedéki adóra, ÁFÁ-ra, vámokra vonatkozó törvények megsértése esetén.²⁹ Ily módon a közvetlen jogsegély kizárólag a „schengeni bűncselekményekre” terjed ki.

A jövedékiadó-csalással kapcsolatos megkereséseket nem lehet elutasítani azzal az indokkal, hogy a megkeresett ország nem vet ki jövedéki adót a megkeresésben említett árukra. Azonban a kölcsönös jogsegély teljesítését meg lehet tagadni, ha a hiányosan befizetett vám vagy a vámcsalás vélelmezett összege nem haladja meg a 25.000 ECU-t, vagy ha az engedély nélkül exportált vagy importált áruk vélelmezett értéke nem haladja meg a 100.000 ECU-t, kivéve ha a körülményekre vagy a gyanúsított személyére tekintettel az ügyet a megkereső Szerződő Fél rendkívül súlyosnak tekinti.³⁰ A házkutatásra vagy lefoglalásra irányuló jogsegély iránti megkeresés elfogadása további feltételhez köthető.³¹

²³ Uo., 2. cikk a-b) pont.

²⁴ Uo., 12. cikk 3. § (1) bekezdés.

²⁵ *Schengeni Egyezmény*, 4. cikk.

²⁶ Uo., 26. cikk.

²⁷ Uo., 53. cikk.

²⁸ Uo., 49. cikk a-f) pont.

²⁹ *Schengeni Egyezmény*, 50. cikk.

³⁰ Uo., 50. cikk (4) bekezdés

³¹ *Schengeni Egyezmény*, 51. cikk.

2.3. Az EU bűnügyi jogsegély egyezménye

Az *EU bűnügyi jogsegély egyezménye* kizárólag az EU tagállamaira vonatkozóan teremti meg a közvetlen jogsegélynyújtás lehetőségét az illetékes tagállami igazságügyi hatóságok között. Azonban Görögország, Írország és Olaszország még nem ratifikálta a dokumentumot.³²

A kölcsönös jogsegély kiterjed a büntető eljárásokra, szabálysértési eljárásokra – amennyiben a közigazgatási hatóság határozata ellen bírósághoz lehet fordulni –, még abban az esetben is, ha a cselekmény miatt jogi személy vonható felelősségre.³³

A jogsegély kiterjed eljárási iratok megküldésére, kézbesítésére,³⁴ tárgyak visszaszolgáltatására, fogva tartott személyek nyomozati célból történő ideiglenes átadására, videokonferencia útján történő kihallgatásra vagy meghallgatásra, tanúk és szakértők telefonkonferencia útján történő kihallgatására vagy meghallgatására, ellenőrzött szállításokra, közös nyomozócsoportok létrehozására, fedett nyomozásokra³⁵ és távközlés lehallgatására.³⁶

A megkereséseket a területileg illetékes hatóságok egymás között közvetlenül küldik meg.³⁷ A jogsegély megtagadásának okaként szolgálhat a tagállami nemzeti jogok alapelveinek és az alapvető emberi jogoknak a sérelme.

Az egyezmény alapján kibocsátott jogsegélykérelmeket – főszabály szerint – a lehető legrövidebb időn belül teljesíteni kell.³⁸

Általánosságban elmondható azonban, hogy ezek a kölcsönös bűnügyi jogsegélyen alapuló instrumentumok lassúak és alacsony hatékonyságúak, mivel nincsenek meghatározott határidők a megkeresések teljesítését illetően, nincsenek standard formanyomtatványok az átadni kért bizonyítékokra vonatkozóan, és a jogsegélykérelmek teljesítése számos okból megtagadható.

2.4. Az EBP

Az *EBP* a nemzetközi bűnügyi együttműködés azon típusa, amelyben mind a megkereső állam, mind pedig a megkeresett állam az EU tagállama. A kölcsönös elismerés elvén alapuló *EBP* kibocsátható már meglévő, tárgyak, dokumentumok és adatok formájában közvetlenül elérhető bizonyítékok felvételéhez.³⁹

Az *EBP* csak meghatározott eljárások lefolytatása érdekében bocsátható ki, így:

1. bűncselekmény tekintetében;
2. a közigazgatási hatóságok által kezdeményezett eljárásokban olyan cselekmények tekintetében, amelyek a kibocsátó állam nemzeti joga alapján szabálysértés miatt

32 Lásd: <http://www.consilium.europa.eu/App/accords/Default.aspx?command=details&id=297&lang=EN&aid=2000023&doclang=EN> (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. június 17.)

33 *EU bűnügyi jogsegély egyezmény*, 3. cikk.

34 *Uo.*, 5. cikk.

35 *Uo.*, 8–14. cikk.

36 *Uo.*, III. cím.

37 *Uo.*, 6. cikk.

38 *Uo.*, 4. cikk.

39 E korlátozott alkalmazási kör szerint az EBP nem adható ki gyanúsítottak vagy tanúk kihallgatására, bankszámlák ellenőrzésére stb., mivel ezek, bár közvetlenül elérhetőek, de nem „már meglévő” bizonyítékok.

büntetendők, és ha a határozat büntetőügyekben illetékes bíróság előtti eljáráshoz vezethet;

3. az igazságügyi hatóságok által kezdeményezett eljárásokban olyan cselekmények tekintetében, amelyek a kibocsátó állam nemzeti joga alapján szabálysértés miatt büntetendők, és ha a határozat büntetőügyekben illetékes bíróság előtti további eljárásokhoz vezethet;
4. a fenti eljárásokkal kapcsolatban, ha olyan bűncselekményekhez vagy jogsértésekhez kapcsolódnak, amelyekért valamely jogi személyt felelősségre lehet vonni vagy vele szemben büntetést lehet alkalmazni a kibocsátó államban.⁴⁰

Az *EBP* nem bocsátható ki:

- a) kihallgatások lefolytatására, vallomások felvételére, gyanúsítottak, tanút, szakértőt vagy bármely más felet érintő egyéb típusú meghallgatások kezdeményezésére;
- b) emberi testen végzett vizsgálatok lefolytatására vagy emberi testből származó anyagok és biometrikus adatok megszerzésére közvetlenül bármely személy testéből, beleértve a DNS mintákat és ujjlenyomatokat;
- c) valós idejű információ megszerzésére, például közlések lehallgatásával, leplezett megfigyeléssel vagy bankszámlák ellenőrzése révén;
- d) létező tárgyak, dokumentumok és adatok vizsgálatának lefolytatására; valamint
- e) a nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatás vagy a nyilvános hírközlő hálózat szolgáltatói által megőrzött hírközlési adatok megszerzésére.⁴¹

A kerethatározat mellékletben előírt formanyomtatványt a kibocsátó hatóságnak kell kitöltenie, aláírnia, és igazolnia annak tartalmi pontosságát, és a végrehajtó állam hivatalos nyelvén vagy nyelveinek egyikén kell megfogalmaznia vagy lefordítania.

Az elismerés vagy a végrehajtás megtagadására vonatkozó bármilyen döntést a lehető legrövidebb időn belül, és legkésőbb 30 nappal a parancsnak az illetékes végrehajtó hatóság általi kézhezvételét követően meg kell hozni.⁴² A végrehajtó hatóság késedelem nélkül, legkésőbb 60 nappal a parancsnak az illetékes végrehajtó hatóság általi kézhezvételét követően birtokába veszi ezeket a tárgyakat, dokumentumokat vagy adatokat az *EBP* teljesítése érdekében.⁴³

Az *EBP* elismerése vagy végrehajtása a végrehajtó államban megtagadható:

- a) ha sértené a *ne bis in idem* elvét;
- b) olyan cselekményekre vonatkozik, amelyek a végrehajtó állam joga szerint bűncselekmény;
- c) végrehajtása a végrehajtó hatóság rendelkezésére álló, megfelelő intézkedések egyikével sem lehetséges;
- d) mentesség vagy kiváltság áll fenn, amely lehetetlenné teszi a végrehajtást;
- e) nem hagyták jóvá;
- f) olyan bűncselekményekre vonatkozik, amelyeket:
 - i. a végrehajtó állam joga értelmében teljes egészében vagy jelentős, vagy lényeges részben annak területén vagy területének minősülő helyen követtek el;

⁴⁰ Kerethatározat, 5. cikk a-d) pont.

⁴¹ Uo., 4. cikk (2) bekezdés a-e) pont.

⁴² Uo., 15. cikk (2) bekezdés.

⁴³ Uo., 16. cikk (3) bekezdés.

- ii. a kibocsátó állam területén kívül követtek el, és a végrehajtó állam joga nem tesz lehetővé büntetőeljárást olyan bűncselekményekkel kapcsolatban, amelyeket az állam területén kívül követtek el;
- g) valamely egyedi esetben a végrehajtása sértené az alapvető nemzetbiztonsági érdekeket, veszélyeztetné az információforrást, vagy konkrét hírszerzési tevékenységekhez kapcsolódó minősített információ felhasználásával járna együtt;
- h) a formanyomtatvány hiányos vagy nyilvánvalóan hibás, és kiegészítésére vagy kijavítására a végrehajtó hatóság által megállapított ésszerű határidőn belül nem került sor.⁴⁴

Az *EBP* elismerése vagy végrehajtása tekintetében nem vizsgálható a cselekmény kettős büntethetősége, kivéve, ha házkutatás vagy lefoglalás elvégzésére van szükség. Amennyiben az *EBP* végrehajtásához házkutatás vagy lefoglalás elvégzésére van szükség, a kibocsátó államban és annak joga által meghatározott legalább hároméves maximális időtartamú szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel büntethető meghatározott bűncselekmények esetén semmilyen körülmények között sem vizsgálható a cselekmény kettős büntethetősége.⁴⁵

A kerethatározat a tagállamok közötti kapcsolatokban alkalmazandó meglévő jogi eszközökkel együtt érvényes annyiban, amennyiben ezek az eszközök az e kerethatározat hatálya alá tartozó, bizonyítékra vonatkozó kölcsönös jogsegély iránti megkeresésre vonatkoznak.⁴⁶

A kerethatározatot 2008-ban fogadták el, és a hozzá kapcsolódó implementációs határidő 2011. január 19. napján lejárt. Egyedül Dánia ültette át belső jogába az *EBP*-t.⁴⁷ Ez a helyzet két szemszögből is kellemetlen szituációkat okozhat a jogalkalmazóknak: egyrészt ott van az az eset, amikor egy tárgyi bizonyítási eszközt kellene beszerezni egy másik tagállamtól. Amennyiben nem schengeni bűncselekményről van szó, és például a megkeresett tagállam Olaszország, akkor a *Strasbourgi Egyezmény* szabályait kell alkalmazni. A másik problémát az okozza, hogy bizonyíték átadására Dániából érkezik egy parancs Magyarországra, melyet a kerethatározat implementálása hiányában nem lehet teljesíteni, hiszen a kerethatározatok csak ún. ún. közvetett hatállyal rendelkeznek.⁴⁸

⁴⁴ *Uo.*, 13. cikk.

⁴⁵ *Uo.* 14. cikk.

⁴⁶ *Uo.*, 21. cikk (2) bekezdés.

⁴⁷ Cross-border crime: Commission issues opinion on Member States' evidence sharing proposals, IP/10/1067, Brussels, 24 August 2010, lásd: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1067&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (2010. október 22.).

⁴⁸ KARSAI 2010, 57–65. p.

4. JÖVŐBELI KILÁTÁSOK ÉS AZ ENYH

Látható, hogy számos eszköz, melyek a kölcsönös bűnügyi jogsegélyen és a párhuzamosan létező kölcsönös elismerés elvén alapulnak egy fragmentált rendszert hoztak létre, amely megnehezíti a jogalkalmazók helyzetét az alkalmazandó jogintézmény kiválasztása tekintetében. Így pont azzal ellentétes helyzet jön létre, mint amit a kölcsönös elismerés elve céloz. Tehát a bizonyítékok átadását illetően egyszerűbb, gyorsabb és hatékonyabb mechanizmus kialakítása a cél, amely valamennyi bizonyítéktípusra kiterjedne, az illetékes hatóságok közötti közvetlen kapcsolatfelvételen alapulna,⁴⁹ a kettős inkrimináció elvét eltörölné és egységesen alkalmazandó formanyomtatványok segítségével működne.

Ez az új megközelítés az európai nyomozási határozatnak nevezett egyetlen eszközre épülne, mely jelenleg irányelv-tervezet formában került rögzítésre. Az *ENYH*-t valamely tagállam illetékes hatósága abból a célból bocsátaná ki, hogy egy másik tagállamban egy vagy több konkrét nyomozási cselekményt végezzenek el.

Az *ENYH* működési mechanizmusát egy jogesten keresztül érdemes bemutatni, melyhez a holland *Trafigura-eset*⁵⁰ vettem alapul.⁵¹ A mintapélda szerint tehát egy római székhelyű, multinacionális olajkereskedő cég rendkívül olcsón vásárolt tisztítatlan, azonban kénben dús olajat Mexikóban. A tisztítási eljárás alapvetően nem költséges, azonban a folyamat során erős szagú, veszélyes hulladék keletkezett. A hulladék feldolgozását Hollandiában tervezték, azonban ezt ott elutasították, így a cég a tisztítást egy görög tankhajón végeztette el. A keletkező veszélyes hulladékot tartalmazó iszapot Spanyolországba vitték, és 17 különböző helyen, természetes árokban helyezték el nyílt helyen, szakszerűtlenül, egy helyi alvállalkozó kereskedő segítségével. Néhány héten belül 17 ember halt meg, és csaknem száz ember fordult orvoshoz légzési és gyomorpanaszokkal, kiütésekkel, valamint sok nő elvetélt.⁵²

Amint látható, számos külföldi elemet tartalmaz az eset. A nyomozás során szükség lehet számos tárgyi és személyi bizonyítási eszköz beszerzésére. Így az olajkereskedő cég cégiratai a tulajdonosok, vezető tisztségviselő személyének, elérhetőségének, a görög felségjelű tankhajó nyilvántartásbeli adatainak, a kapitány kilétének megállapítása céljából. Az ügy tragikus alakulásaért a hollandok felelőssége is felmerülhet, hiszen feldolgozhatták, megsemmisíthették volna ott is a mérgező anyagot, ehelyett megszabadultak tőle. Ezen felül a holland hatóságok felé benyújtott, a hulladékokkal kapcsolatos dokumentumok, okiratok, hatósági határozatok beszerzése és tanúkihallgatások is szükségesek az ügy felgöngyölítéséhez. Esetlegesen házkutatásra és lefoglalásra is sor kerülhet.

Az *ENYH* hatályát tekintve horizontális jellegű, hiszen majdnem minden nyomozati cselekményre kiterjedne. Így a határozat kibocsátásával egy adott tagállamból beszerezhető lenne egyidejűleg tárgyi és személyi bizonyítási eszköz is. Kibocsátására az adott ügyben hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíró, bíróság, nyomozási bíró vagy ügyész lenne jogosult. Ezen felül azonban bármely más, a kibocsátó állam által meghatá-

49 Illetve az Európai Igazságügyi Hálózat bevonásával.

50 http://www.trafigura.com/our_news/probo_koala_updates.aspx (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. június 21.)

51 Az eredeti esethez képest egyes országok neveit megváltoztattam azért, hogy az Európai Unió tagállamait érintse kizárólag a jogeset.

52 Egyébként a szennyezés miatt négy országban indult büntető eljárás.

rozott és az adott ügyben a büntetőeljárás során nyomozó hatósággént eljáró igazságügyi hatóság, amely a nemzeti jog szerint az adott ügyben hatáskörrel és illetékességgel rendelkezik a bizonyítékgyűjtés elrendelésére, lehetne kibocsátó hatóság.

A *Tervezet* mellékletében található formanyomtatványt kellene a kibocsátó hatóságnak kitöltenie, aláírnia, és igazolnia annak tartalmi pontosságát. Az *ENYH*-t a kibocsátó hatóság bármilyen, írásbeli dokumentálást lehetővé tevő úton továbbíthatná a végrehajtó hatóságnak olyan módon, amely lehetővé teszi a végrehajtó állam számára a hitelesség megállapítását.

A mintapéldánknál viszont az a helyzet, hogy ha a római székhelyű olajkereskedő cég céadataira, cégkivonatára lenne szükség a nyomozásban, a 2000-es egyezmény Olaszország által ratifikálásának és az *EBP* implementálásának hiányában egészen a *Strasbourg Egyezmény*hez kell visszanyúlni. Így nem a kérdőív-szerű formanyomtatványt kell kitölteni és közvetlenül megküldeni az illetékes tagállami hatóságnak, hanem egy hagyományos, folyó szöveggel írt jogsegélykérelmet diplomáciai úton, a központi igazságügyi hatóságokon keresztül.

A végrehajtó hatóság minden további alaki követelmény nélkül köteles lenne elismerni a továbbított *ENYH*-t, valamint haladéktalanul megtenni a végrehajtáshoz szükséges intézkedéseket ugyanúgy és ugyanolyan feltételekkel, mintha az adott nyomozási cselekményt a végrehajtó állam valamely hatósága rendelte volna el. Kivételt képez ez alól, ha az érintett hatóság úgy dönt, hogy az elismerés vagy végrehajtás megtagadásának⁵³ vagy halasztásnak⁵⁴ van helye. Ez azt jelenti, hogy ha például, az *ENYH*-t egy házkutatás és lefoglalás fogatosítása végett bocsátották ki – a jogesetnél maradva legyenek ezek akár a holland kikötői hatóságok birtokában lévő, a kapitány által benyújtott hamis iratok –, akkor azt a végrehajtó tagállam jogával összhangban kell végrehajtani. Amennyiben a házkutatást éjjel is lehet fogatosítani a kibocsátó tagállamban, de a végrehajtó tagállamban nem, akkor – a *Tervezet* 8. cikk (1) bekezdése alapján – a házkutatást napközben, a végrehajtó tagállam jogával összhangban kell fogatosítani.

A másik újdonság a *Tervezetben*, hogy az elismerés és végrehajtás megtagadásának okait sokkal szigorúbban limitálja.

Az *ENYH* elismerése vagy végrehajtása megtagadható, ha:

- a) a végrehajtó állam joga alapján olyan mentesség vagy kiváltság áll fenn, amely lehetetlenné teszi az *ENYH* végrehajtását;
- b) valamely egyedi esetben az *ENYH* végrehajtása alapvető nemzetbiztonsági érdekeket sértene, veszélyeztetné az információforrást, vagy konkrét hírszerzési tevékenységekhez kapcsolódó minősített információ felhasználásával járna együtt;
- c) nem áll rendelkezésre más olyan nyomozási cselekmény, amely hasonló eredménnyel járna;⁵⁵
- d) az *ENYH*-t a 4. cikk b) és c) pontjában említett eljárásokban bocsátották ki, és az intézkedést hasonló nemzeti ügyben nem engedélyeznék.⁵⁶

53 *Tervezet*, 10. cikk.

54 *Tervezet*, 14. cikk.

55 *Tervezet*, 9. cikk (1) bekezdésének a) és b) pontjában említett esetekben.

56 *Tervezet*, 10. cikk.

Nem találjuk meg a megtagadási okok között a kettős inkrimináció elvét. Az egyértelmű, hogy így a megkeresések teljesítése felgyorsul, hiszen nem kell vizsgálni a kettős büntethetőséget. A kölcsönös elismerés elvének teljes mértékű megvalósulása, a tagállamok közötti valóságos kölcsönös bizalom megléte esetén erre nem is lenne szükség. Személy szerint mégis kétségeim vannak afelől, hogy a 27 tagállam eljutott-e már erre az idealizált szintre. Ez különösen olyan témák esetén okozhat problémát a tagállamok között, mint például a holokauszt tagadásra, amely nem minden (tag)államban bűncselekmény. Így, ha az *ENYH*-t egy olyan tagállamba küldenék meg – például egy tárgyi bizonyítási eszköz beszerzésére –, amely büntető törvénykönyve szerint a holokauszt tagadás nem bűncselekmény, nem mérlegelhetné, hogy teljesíti-e a kibocsátott *ENYH*-t, hanem köteles azt végrehajtani, még akkor is, ha saját jogában ezt a cselekményt nem pönalizálja.

Így a határokon átvitelő, súlyos környezetrongálások kapcsán, melyek esetében – amint már említettem – nem egységesek a tagállamok a cselekmények kriminalizálása tekintetében, a jogsegélykérelmek és a külföldön teljesítendő nyomozati cselekmények vonatkozásában azért is jelenthetne áttörést az *ENYH*, mert teljesítésekor nem kellene vizsgálni a kettős inkriminációt. Így nem kell majd attól tartani, hogy a jogsegélykérelem teljesítése ezen okból megtagadásra kerül, avagy elenyésznek a külföldi bizonyítékok a jogsegély teljesíthetetlensége miatt.

Egyébként az *ENYH* teljesítésére igen szigorú határidőket szab a *Tervezet*,⁵⁷ habár az *EBP* is hasonló szigorú rendelkezéseket szabott meg, így ezt nem feltétlenül tekinthetjük kizárólag az *ENYH* újításának.

Az irányelv elfogadása és hatályba lépése esetén felváltaná a hatálya alá tartozó, tagállamok közötti kapcsolatokra alkalmazandó egyezmények megfelelő rendelkezéseit.

5. BEFEJEZÉS

A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség optimális szintű védelméhez mind uniós, mind pedig nemzeti szinten összehangolt fellépésre van szükség az illetékes bűnüldözési és igazságügyi hatóságok között.

Az európai bizonyítás-felvételi parancs esetében megkérdőjeleződik, hogy megfelelő és elégséges-e a jelenlegi nemzetközi bűnügyi együttműködés intézményeinek kiváltására, illetve a tagállamok közötti hatékony és gördülékeny együttműködés megvalósítására, biztosítására. Kétségtelen, hogy a parancs alkalmazása egy sokkal praktikusabb rendszert vezetne be, azonban nyilvánvaló előnyei mellett viszont a gyakorló jogászoknak továbbra is támaszkodniuk kell egyéb kooperációs eszközökre is a bizonyítékok begyűjtése érdekében. Tehát az a kellemetlen helyzet állhat elő, hogy egy ügy kivizsgálásához többféle és különböző eszközöket kell használni, mely nagyban megnehezítheti a jogalkalmazók helyzetét, mind az alkalmazandó eszköz kiválasztásában, mind pedig az ezzel járó adminisztráció tekintetében.

⁵⁷ Az elismerésre vagy a végrehajtásra vonatkozó döntést a lehető legrövidebb időn belül, de legkésőbb 30 nappal az *ENYH*-nak az illetékes végrehajtó hatóság általi átvételét követően meg kell hozni. A végrehajtó hatóság késedelem nélkül, de legkésőbb 90 nappal az elismerésre vagy végrehajtásra vonatkozó döntés meghozatalát követően köteles teljesíteni a nyomozási cselekményt.

A kölcsönös elismerés elvén alapuló új európai uniós jogi instrumentumok között így kaphat kulcsfontosságú szerepet az *ENYH* létrehozására irányuló javaslat.

A nyomozók bármilyen bizonyítékfajta esetében egyetlen szabványos formanyomtatvány segítségével kereshetnék meg partnereiket, akár a tanúk vallomásainak megosztásáról, akár házkutatás elrendeléséről legyen szó. Ez a formanyomtatvány igen hasonlatos az európai elfogatóparancshoz használthoz, tehát viszonylag egyszerű kérdőív-szerű nyomtatványt kell kibocsátani.

Ezzel egyrészt a fordítási díjjal kapcsolatos fordítási költség is nagyban redukálható, illetve a nyomozási határidő tekintetében is nyerhetünk időt, hiszen a fordítás ideje is lerövidül a szöveg egyszerűsége miatt, illetve a kitöltött formanyomtatvány közvetlenül küldhető meg az illetékes tagállami hatóság részére.

Azonban a hatóságok minden bizonnyal vonakodni fognak a megosztott bizonyítékok – így például banki adatok, lehallgatott telefonbeszélgetések vagy DNS – felhasználásától, ha előbb nem alakul ki kölcsönös bizalom azok beszerzésének módját illetően. Ezért a *Tervezetet* az egész Európai Unióban való bizonyítékgyűjtésre vonatkozó minimumszabályoknak kell kiegészíteniük a bíróság előtti elfogadhatóság, valamint az alapvető és a tisztességes eljáráshoz fűződő jogok tiszteletben tartása érdekében. Ezen felül az összes adatcserének az uniós adatvédelmi szabályoknak megfelelően kell történnie.⁵⁸ Mind a 27 tagállam jelenleg is tárgyal a végleges javaslatról.

A nemzetközi bűnözés megelőzése és üldözése, a globalizálódó környezeti bűnözés, a veszélyes mértékű ipari, mezőgazdasági környezethasználat elleni eredményes fellépéshez szükséges, hogy legalább Európa térségén belül összeegyeztethetők a jogszabályaink, egységesek a következmények és szankciók, a hatóságok gyors akcióikban számíthatnak egymásra és képzettek az igazságszolgáltatás különböző szerepeiben eljárók.

A környezetvédelem területén megvalósuló nemzetközi együttműködés kereteinek vizsgálata során nem szabad megfeledkezni a különböző szervezetekről és intézményekről,⁵⁹ mely a komoly megítélésű, határokon átvélő szennyezés vagy károkozás esetében is segítséget nyújthatna az eljárások koordinálásában. Tehát az együttműködés lehetőségei nyitottak, azok közel sincsenek kimerítve.

⁵⁸ PEERS 2010.

⁵⁹ Így például a vádhatóságok együttműködését elősegítő Eurojustról.

BIBLIOGRÁFIA

- ACHER 2008 = ACHER, John: *Arctic Oil Activity Seen Up, Eco-Risks Loom*, Report, 2008 <http://www.planetark.com/dailynewsstory.cfm/newsid/46546/story.htm> (Utolsó megtekintés dátuma: 2009. május 22.)
- ANDERSON – WOODROW 1989 = ANDERSON, Mary B. – WOODROW, Peter J.: *Rising from the Ashes: Development Strategies in Times of Disaster*, Boulder-Paris, Westview Press and UNESCO, 1989
- Arctic Council Guidelines 2009* = Arctic Council: *Arctic Offshore Oil and Gas Guidelines 2009* <http://arctic-council.org/filearchive/Arctic%20Offshore%20Oil%20and%20Gas%20Guidelines%202009.pdf> (Utolsó megtekintés dátuma: 2010. október 10.)
- ArcticSecurity.org 2010 = *Don't do the drill if you can't clean the spill!*, ArcticSecurity.org, 13 June 2010 <http://www.arcticsecurity.org/?p=391> (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. április 19.)
- BEESLEY 1973 = BEESLEY, J. Alan: *The Arctic Pollution Prevention Act: Canada's Perspective*. International Law Journal of Syracuse, Vol. I. 1973, 226–235. p.
- BENNETT – ENTMAN 2001 = BENNETT, W. Lance – ENTMAN, Robert M.: *Mediated Politics: Communication in the future of democracy*, Cambridge, Cambridge University Press, 2001
- BOIN – 'T HART – STERN – SUNDELIUS 2005 = BOIN, Arjen – 'T HART, Paul – STERN, Eric – SUNDELIUS, Bengt: *The Politics of Crisis Management. Public Leadership under Pressure*, Oxford, Oxford University Press, 2005
- BOLIN – BOLTON 1986 = BOLIN, Robert C. – BOLTON, Patricia: *Race, Religion and Ethnicity in Disaster Recovery*, Program on Environment and Behavior, Monograph 42, Boulder, University of Colorado, 1986
- BORGERSON 2008 = BORGERSON, Scott G.: *Arctic Meltdown: The Economic and Security Implications of Global Warming*. Foreign Affairs, Vol. 87., No. 2., 2008, 63–77. p.
- BOYLE – ANDERSON 1996 = BOYLE, Alan – ANDERSON, Michael: *Human Rights Approaches to Environmental Protection*. Claredon Press, Oxford, 1996
- BP in the Arctic and beyond 2011 = *BP in the Arctic and beyond: A world-class company for world-scale projects*, 2011 http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/russia/bp_russia_english/STAGING/local_assets/downloads_pdfs/g/BP_in_Arctic_eng.pdf (Utolsó megtekintés dátuma: 2010. november 9.)
- BRICKENSTEIN 1979 = BRICKENSTEIN, Rudolph: *Panik, Individualreaktionen und Summationphänomene*. Bonn, Wehrmed-Wehrpharmazie, 1979
- BUNIK 2008 = BUNIK Ivan: *Alternative Approaches to the Delimitation of the Arctic Continental Shelf*. International Energy Law Review, Issue 4, 2008, 114–125. p.
- CARRINGTON – YOUNG 2003 = CARRINGTON, Damian – YOUNG, Emma: *Chinese secrecy blamed for super-pneumonia spread*. New Scientist, 28 March, 2003 <http://www.newscientist.com/article/dn3562-chinese-secrecy-blamed-for-superpneumonia-spread.html> (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. május 4.)

- DE CHAZOURNES 2000 = BOISSON DE CHAZOURNES, Laurence: *Unilateralism and Environmental Protection: Issues of Perception and Reality of Issues*. European Journal of International Law, Vol. 11., No. 2., 2000, p. 315–338.
- COHEN 1989 = COHEN, Stephen F.: *Voices of glasnost: interviews with Gorbachev's reformers*. New York–London, Norton, 1989
- COLTON 1987 = COLTON, Timothy J.: *Gorbachev and System Renewal*. In: Seweryn Bialer – Michael Mandelbaum (eds.): *Gorbachev's Russia and American Foreign Policy*, Boulder-London, Westview Press, 1987
- Csernobil Ténytár = *Csernobil Ténytár*. Összefoglaló nukleáris kommunikációs szakemberek számára. NucNet: Nukleáris Kommunikációs Hálózat, www.nucnet.org. (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. április 5.)
- DEGAN 1997 = DEGAN, Vladimir: *Developments in International Law: Sources of International Law*. Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, 1997
- DRABEK 1986 = DRABEK, Thomas E.: *Human System Responses to Disaster: An Inventory of Sociological Findings*. New York, Springer-Verlag, 1986
- DURBAK 2005 = DURBAK, Christine K. – STRAUSS, Claudia M.: *Securing a Healthier World*. In: Felix Dodds – Tim Pippard (eds.): *Human and Environmental Security. An Agenda for Change*, London, Earthscan, 2005
- EDELSTEIN 1988 = EDELSTEIN, Michael R.: *Contaminated Communities: The Social and Psychological Impacts of Residential Toxic Exposure*. Boulder, Westview Press, 1988
- ENGLISH 2000 = ENGLISH, Robert D.: *Russia and the Idea of the West: Gorbachev, Intellectuals, and the End of the Cold War*. Columbia University Press, 2000
- Expansion of WNWNS into Arctic Waters = Expansion of World-Wide Navigational Warning System into Arctic waters marked by IMO, WMO and IHO chiefs, March 2011 <http://www.imo.org/MediaCentre/PressBriefings/Pages/11-arctic.aspx> (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. március 10.)
- FRANCKX 1986 = Franckx, Erik: *The New USSR Legislation on the Pollution Prevention in the Exclusive Economic Zone*. International Journal of Estuarine and Coastal Law, Vol. 1., 1986, 172–183. p.
- Gabčíkovo-Nagymaros case, 1997 = Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia). I.C.J. Reports 1997. 7, Separate Opinion of Judge Weeramantry. p. 91–92.
- GLICKMAN 1993 = GLICKMAN, Theodore S.: *Acts of God and Acts of Man: Recent Trends in Natural Disasters and Major Industrial Accidents*. Diane Publishing, 1993
- GOLDIE 1970 = GOLDIE, L. F. E.: *International Principles of Responsibility for Pollution*. Columbia Journal Of Transnational Law, Vol. 9., No. 16., 1970, p. 283–330.
- GORBACHEV 1987 = GORBACHEV, Mikhail: *Perestroika, New Thinking for Our Country and the World*. New York, A Cornelia & Michael Bessie Book, Harper&Row, 1987
- GRABER – MCQUAIL – NORRIS 1998 = GRABER, Doris A. – MCQUAIL, Denise – NORRIS, Pippa: *The Politics of News: The news of politics*. Washington, CQ Press, 1998
- GUSTAFSON 1987 = GUSTAFSON, Thane: *Crisis of the Soviet System of Power*. In: Seweryn Bialer – Michael Mandelbaum (eds.): *Gorbachev's Russia and American Foreign Policy*, Boulder-London, Westview Press, 1987
- HAAS – KATES – BOWDEN 1977 = HAAS, J. Eugene – KATES, Robert W. – BOWDEN, Martyn J. (eds.): *Reconstruction Following Disaster*. Cambridge, MIT Press, 1977

- HEADRICK 1990 = HEADRICK, Daniel R.: *Technological change*. In: B. L. II. Turner – William C. Clark – Robert W. Kates – John F. Richards – Jessica T. Mathews – William B. Meyer (eds.): *The Earth as Transformed by Human Action: Global and Regional Changes in the Biosphere over the Past 300 Years*, Cambridge, Cambridge University Press and Clark University, 1990
- HELLER – FEHÉR 1989 = HELLER, Ágnes – FEHÉR, Ferenc: *The Gorbachev Phenomenon*. In: Ferenc Fehér – Andrew Arató: *Gorbachev: The debate*. Papers from a conference, New York, Apr. 24, 1987, Atlantic Highlands, NJ, Humanities P., 1989
- HESSE 2003 = HESSE, Hartmut: *Maritime Security in a Multilateral Context: IMO Activities to Enhance Maritime Security*. *International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol. 18., No. 3., 2003, p. 327–336.
- HINMAN – KLEINHESSELINK – LOWINGER 1993 = HINMAN, George W. – KLEINHESSELINK, Rosa Randall – LOWINGER, Thomas C.: *Perceptions of nuclear and other risks in Japan and the United States*. *Risk Analysis*, 1993/13, 449–455. p.
- HOHENEMSER – KATES – SLOVIC 1983 = HOHENEMSER, Christopher – KATES, Robert W. – SLOVIC, Paul: *The nature of technological hazard*. *Science*, 1983/220, 378–384. p.
- HOLMES 2008 = HOLMES, Stephanie: *Breaking the Ice: Emerging Legal Issues in Arctic Sovereignty*. *Chicago Journal of International Law*, Vol. 9., No. 1., 2008, 337–339. p
- HUEBERT 2006 = HUEBERT, Rob: *The Need for a Regional Agreement on Management and Conservation of the Arctic Marine Environment*. WWF International Arctic Programme, Oslo, October 2006
- HVG, 2010. október 5. = *Iszapömlés: megnémultak a védelmi bizottság tagjai*. 2010. október 5., HVG.Hu http://hvg.hu/itthon/20101005_vedelmi_bizottsag_iszapomles (Utolsó megtekintés dátuma: 2010. október 26.)
- ISIS Report, 2010 = *Gulf of Mexico Oil Catastrophe Worst in History & What to Do Instead?*, ISIS Report 02/06/10 <http://www.i-sis.org.uk/gulfOilCatastrophe.php> (Utolsó megtekintés dátuma: 2010. október 26.)
- JAKAB 1990 = JAKAB Lajos: *Glasznoszty – de meddig? Neves közép- és kelet-európai más-ként gondolkodók értékelik a a gorbacsovi „nyitás”-politikát*. Áramlat Kiadó, Budapest, 1990
- JARES 2009 = JARES, Vladimir: *The Continental Shelf Beyond 200 Nautical Miles: the Work of the Commission on the Limits of the Continental Shelf and the Arctic*. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 42., 2009, 1265–1305. p.
- JASANOFF 2002 = JASANOFF, Shelia: *Learning from Disaster: Risk management after Bhopal*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1994
- JARLIER-CLEMENT 2001 = JARLIER-CLEMENT, Chantal: *The OSPAR Convention and Its Implementation: Radioactive Substances*. *Nuclear Law Bulletin*, Vol. 67., 2001., p. 21–26.
- JENSEN 2007 = JENSEN, Øystein: *The IMO Guidelines for Ships Operating in Arctic Ice-Covered Waters. From Voluntary to Mandatory Tool for Navigation Safety and Environmental Protection?* FNI Report, 2/2007, 1–32. p.
- JENSEN 2008 = JENSEN, Øystein: *Arctic Shipping Guidelines: Towards a Legal Regime for Navigation Safety and Environmental Protection?* *Polar Records*, Vol. 44., No. 229., 2008
- KARSAI 2004 = KARSAI Krisztina: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései*. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2004.

- KARSAI 2008 = KARSAI, Krisztina: *The principle of mutual recognition*. Zbornik Rado-va/Collected Papers, XLII. 1–2/2008, Novi Sad Faculty of Law, Serbia, 941–954. p.
- KARSAI 2010 = KARSAI Krisztina: *Katz-ügy. Az Európai Bíróság ítélete a pótmagánvád-ító tanúkénti meghallgatásáról*. Jogesetek Magyarázata, 2010/1. szám, 57–65. p.
- KÉMÉNCZY 1980 = KÉMÉNCZY Iván: *Tömegkatasztrófák pszichológiai hatásai*. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1980.
- KLOTZ 1972 = KLOTZ, John C.: *Are Ocean Polluters Subject to Universal Jurisdiction – Canada Breaks the Ice*. The International Lawyer, Vol. 6., No. 4., 1972, 706–717. p.
- KOIVUROVA – VANDERZWAAG 2007 = Koivurova, Timo – VANDERZWAAG, David L.: *The Arctic Council at 10 Years: Retrospect and Prospects*. U.B.C. Law Review, Vol. 40., 2007, 121–194. p.
- KOTKIN 1991 = KOTKIN, Stephen: *Steeltown: USSR. Soviet Society in the Gorbachev Era*, Berkeley, Los Angeles, University of California Press, 1991
- KUNREUTHER – USEEM 2010 = KUNREUTHER, Howard – USEEM, Michael (eds.): *Learning from Catastrophes. Strategies for Reaction and Response*. Upper Saddle River, New Jersey, Pearson Education, Inc., Wharton School Publishing, 2010
- LA FAYETTE 1999 = LA FAYETTE, Louise: *The OSPAR Convention Comes into Force Continuity and Progress*. The Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 14., No. 2., 1999, 247–297. p.
- LAN XUE – KAIBIN ZHONG 2010 = LAN XUE – KAIBIN ZHONG: *Turning Danger to Opportunities: Reconstructing China's National System for Emergency Management After 2003*. In: Howard Kunreuther – Michael Useem (eds.): *Learning from Catastrophes. Strategies for Reaction and Response*, Upper Saddle River, New Jersey, Pearson Education, Inc., Wharton School Publishing, 2010
- LAPLANTE 1988 = LAPLANTE, Josephine M.: *Recovery following disaster: Policy issues and recommendations*. In: Louise K. Comfort (ed.): *Managing Disaster: Strategies and Policy Perspectives*, Durham, Duke University Press, 1988
- LEONARD – HOWITT 2010 = LEONARD, Herman B. “Dutch” – HOWITT, Arnold M.: *Acting in Time Against Disasters: A Comprehensive Risk-Management Framework*. In: Howard Kunreuther – Michael Useem (eds.): *Learning from Catastrophes. Strategies for Reaction and Response*, Upper Saddle River, New Jersey, Pearson Education, Inc., Wharton School Publishing, 2010
- LEWIS 1990 = LEWIS, Harold W.: *Technological RISK*. W.H. New York, Norton and Company, 1990
- MARPLES 1988 = MARPLES, David R.: *The Social Impact of the Chernobyl Disaster*. New York, St. Martin's Press, 1988
- MARPLES 1996 = MARPLES, David R.: *The Chernobyl disasters. Its effect on Belarus and Ukraine*. In: James K. Mitchell (ed.): *The Long Road to Recovery: Community Responses to Industrial Disaster*, Tokyo – New York – Paris, United Nations University Press, 1996 <http://archive.unu.edu/unupress/unupbooks/uu211e/uu211e00.htm> (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. április 25.)
- MATLOCK 1995 = MATLOCK, Jack F. Jr.: *Autopsy on an Empire: The American Ambassador's Account of the collapse of the Soviet Union*. New York, Random House, 1995

- MCDUGAL – SCHLEI 1955 = MCDUGAL, Myres S. – SCHLEI, Norbert A.: *The Hydrogen Bomb Tests in Perspective: Lawful Measures for Security*. Yale Law Journal, Vol. 64., 1955, 648–710. p.
- MEYER 2002 = MEYER, Thomas: *Media Democracy: How the media colonize politics*. Cambridge Polity Press, 2002
- MITCHELL 1996 = MITCHELL, James K. (ed.): *The Long Road to Recovery: Community Responses to Industrial Disaster*. Tokyo – New York – Paris, United Nations University Press, 1996 <http://archive.unu.edu/unupress/unupbooks/uu211e/uu211e00.htm> (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. április 9.)
- MOLENAAR – CORELL – CENTER 2009 = MOLENAAR Eric J. – CORELL, Robert – CENTER, Heinz: *Background Paper. Arctic Shipping*. 2009, p. 21–24. <http://arctic-transform.org/download/ShipBP.pdf> (Utolsó megtekintés dátuma: 2010. március 8.)
- NOHRSTEDT 1991 = NOHRSTEDT, Stig A.: *The information crisis in Sweden after Chernobyl*. Media, Culture and Society, 1991/13, 477–497. p.
- Nuclear Tests case, 1974 = Nuclear Tests case (Australia v. France), Judgment of 20 December 1974, *I.C.J. Rep.* 1974, 253. p.
- O’CONNELL 1970 = O’CONNELL, D.P.: *The International Law of the Sea*. Vol. 1., Clarendon Press, 1970
- Oil Spill Case Histories, 1992 = Oil Spill Case Histories 1967–1991, *Summaries of Significant U.S. and International Spills*, 1992 http://response.restoration.noaa.gov/book_shelf/26_spilldb.pdf (Utolsó megtekintés dátuma: 2010. június 19.)
- OLSON – GRAWROSKI 2010 = OLSON, Richard Stuart – GRAWROSKI, Vincent T.: *From Disaster Event to Political Crisis: A “5C+A” Framework for Analysis*. International Studies Perspectives, 11:2010, 205–221. p.
- PATTERSON 1989 = PATTERSON, Philip E.: *Reporting Chernobyl: Cutting the government fog to cover the nuclear cloud*. In: Walters, L. M. – Wilkins, L. – Walters, T.: *Bad Tidings: Communication and catastrophe*. Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, 1989
- PEERS 2010 = PEERS, Steve: *Statewatch analysis – The proposed European Investigation Order: Assault on human rights and national sovereignty*. 2010 www.statewatch.org (Utolsó megtekintés dátuma: 2010. október 22.)
- PERREZ 2000 = PERREZ, Franz Xaver: *Cooperative Sovereignty from Independence to Interdependence in the Structure of International Environmental Law*, Kluwer Law International, The Hague, 2000.
- PHARAND 1971–72 = PHARAND, Donat: *Oil Pollution Control in the Canadian Arctic*. Texas International Law Journal, Vol. 7., No. 1., 1971–72, 45–72. p.
- PHARAND 1979 = PHARAND, Donat: *The Continental Shelf Redefinition with Special Reference to the Arctic*. McGill Law Journal, Vol. 18., No. 4., 1972, 536–559. p.
- REISMAN 1990 = REISMAN, Michael W.: *Sovereignty and Human Rights in Contemporary International Law*. American Journal of International Law, Vol. 84., 1990, p. 331–343.
- REMINGTON 1988 = REMINGTON, Thomas F.: *The truth of authority: ideology and communication in the Soviet Union*. Pittsburgh, University of Pittsburgh Press, 1988

- ROTHWELL 1996 = ROTHWELL, Donald: *The Polar Regions and the Development of International Law*. Cambridge University Press, 1996
- SANDERS 1986 = SANDERS, Jonathan: *The Soviets' First Living Room War: Soviet National Television's Coverage of the Chernobyl' Disaster*. Paper prepared for the Program on Global Disasters and International Information Flows: The Annenberg School of Communications, Washington D.C., October 8–10, 1986
- SANDS 2003 = SANDS, Philippe: *Principles of International Environmental Law*. Cambridge University Press, 2003
- SARANGI 2002 = SARANGI, Satinath: *Crimes of Bhopal and the global campaign for justice*. Social Justice, 2002/29, 47–52. p.
- SEEBERG ELVERFELDT 1980–81 = SEEBERG ELVERFELDT, Niels-J.: *State Responsibility for Transjurisdictional Oil Pollution Damage Resulting From the Exploration and Exploitation of the Continental Shelf*. New York Journal of International and Comparative Law, Vol. 2., 1980–81, 1–47. p.
- SEYMOUR-URE 2003 = SEYMOUR-URE, Colin: *Prime Ministers and the Media: Issues of power and control*. Malden, Blackwell, 2003
- SLOVIC – FLYNN – LAYMAN 1991 = SLOVIC, Paul – FLYNN, James H. – LAYMAN, Mark: *Perceived risk, trust, and the politics of nuclear waste*. *Science*, 1991/254, 1603–1607. p.
- SMITH 1996 = SMITH, Keith: *Environmental hazards. Assessing Risk and Reducing Disaster*. 2nd Edition, London-New York, Routledge, 1996.
- SMITH 1989 = Smith, Hedrick: *The Power Game: How Washington works*. New York, Ballantine Books, 1989
- Status of OSPAR = *Status of the Treaty*, <http://treaties.un.org/pages/UNTOnline.aspx?id=2> (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. március 17.)
- Status of UNCLOS = *Table recapitulating the status of the Convention and of the related Agreements*, as at 31 May 2011. http://www.un.org/Depts/los/reference_files/status2010.pdf (Utolsó megtekintés dátuma: 2011. július 5.)
- STERN 1999 = STERN, Eric K.: *Crisis Decisionmaking: A cognitive-institutional approach*. Stockholm, Department of Political Science, Stockholm University, 1999
- SUTTON 1971 = SUTTON, Gary: *Pollution Prevention in the Arctic – National and Multinational Approach Compared*. *Ottawa Law Review*, October 1971, 32–64. p.
- SZATMÁRY – ASZÓDI 2005 = SZATMÁRY Zoltán – ASZÓDI Attila: *Csernobil. Tények, okok, hiedelmek*. Budapest, Typotex, 2005
- SZ. BÍRÓ 2005 = SZ. BÍRÓ Zoltán: *Csernobil, 1986*. *História*, 2005/6/7., 23–25. p.
- TATU 1991 = TATU, Michel: *Mikhail Gorbachev: The origins of perestroika*. Boulder, New York, Columbia Univ. Press, East European Monographs 300, 1991
- TÖRÖ 2008 = TÖRÖ, Andrea: *The European Evidence Warrant – legal regulation and anticipated effect*. *Ügyészek Lapja*, 2008/15., Különszám, 119–124. p.
- Trail smelter case = Trail smelter case (United States, Canada), 16 April 1938 and 11 March 1941, U.N.R.I.A.A. Vol. III. 1905–1982.
- TRIEPEL 1920 = TRIEPEL, Heinrich: *Droit international et droit interne*. (traduit par Brunet, René) Pedone, Paris-Oxford, 1920
- U.N. Doc. A/CN.4/486 = *First Report on Unilateral Acts of States by Mr. Victor Rodriguez Cedeño*, Special Rapporteur. U.N. Doc. A/CN.4/486.

- USGS 2008 = *Arctic Geological Survey: Estimation of undiscovered oil and gas North of the Arctic Circle. A USGS fact sheet from July 2008*, The U.S. Geological Survey <http://geology.com/usgs/arctic-oil-and-gas-report.shtml> (Utolsó megtekintés dátuma: 2010. június 7.)
- VAN DYKE 1996 = VAN DYKE, Jon M.: *The Legitimacy of Unilateral Actions to Protest the Ocean Shipment of Ultrahazardous Radioactive Materials*. Nuclear Control Institute, Washington D.C. 1996. <http://www.nci.org/i/ib121396.htm> (Utolsó megtekintés dátuma: 2010. január 5.)
- VELIKHOV 1989 = VELIKHOV, Yevgeny: *Chernobyl Remains on Our Mind*. In: Cohen, Stephen F.: *Voices of glasnost: interviews with Gorbachev's reformers*. New York-London, Norton, 1989.
- WALTERS – WILKINS – WALTERS 1989 = WALTERS, Lynne Masel – WILKINS, Lee – WALTERS, Tim: *Bad Tidings: Communication and catastrophe*, Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, 1989
- WILDAVSKY 1997 = WILDAVSKY, Aaron B.: *But Is It True? A citizen's guide to environmental health and safety issues*. Cambridge, Harvard University Press, 1997
- World Charter for Nature, 1982 = *World Charter for Nature*, A/RES/37/7, 48th plenary meeting, 28 October 1982.
- ZACHER 2010 = ZACHER Gábor: *Iszapömlés: miért veszélyes a vörösiszap?* HVG.hu, 2010. október 4. http://hvg.hu/itthon/20101004_miert_veszelyes_vorosiszap (Utolsó megtekintés dátuma: 2010. október 26.)
- ZUBOK 2007 = ZUBOK, M. Vladislav: *A Failed Empire. The Soviet Union in the Cold War from Stalin to Gorbachev*. Chapel Hill, The University of North Carolina Press, 2007
- YABLOKOV – NESTERENKO 2010 = YABLOKOV, Alexey V. – NESTERENKO, Vassily B.: *Chernobyl Contamination through Time and Space*. In: Alexey V. Yablokov – Vassily B. Nesterenko – Alexey V. Nesterenko: *Consequences of the Catastrophe for People and the Environment*, Boston, Blackwell, 2009
- YAKOVLEV 1989 = YAKOVLEV, Yegor: *Flagship of Glasnost*. In: Cohen, Stephen F.: *Voices of glasnost: interviews with Gorbachev's reformers*, New York-London, Norton, 1989